

Враховуючи педагогічну спадщину В.О. Сухомлинського, необхідним завданням постає перебудова структури процесу навчання на професійно-ціннісну орієнтованість, а отже – визначення педагогічних умов, що цьому сприятимуть.

Процес поглиблення та розширення змісту фахових дисциплін з акцентом на розвиток ціннісно-сислової сфери особистості у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців є предметом подальших наукових пошуків.

Список використаної літератури

1. Лебедик Л. В. Методологічні аспекти дослідження проблеми управління навчально-творчою діяльністю студентів / Л. В. Лебедик, Л. В. Рябовол // Збірник наукових статей магістрів факультету харчових технологій, готельно-ресторанного і туристичного бізнесу ПУЕТ за результатами наукових досліджень 2011-2012 навчального року. – Полтава: ПУЕТ, 2012. – 225 с. – С. 173-178.
2. Лебедик Л. В. Социально-профессиональное становление будущих преподавателей высшей школы / Л. В. Лебедик // Современные тенденции в образовании и науке: состояние и перспективы: Сборник мат-лов международной науч.-практ. конф. в 4-х томах / Под общ. редакцией д. э. н., проф. Г.Е. Накиповой, д. ю. н., проф. Т.А. Ханова. – Т. 1. – Карағанды: КЭУК, 2018. – 316 с. – С. 113-117.
3. Лебедик Л. В. Роль майбутнього викладача вищої школи у формуванні своєї індивідуальності / Л. В. Лебедик // Індивідуальність у психологічних вимірах спільнот та професій: збірник наукових праць / за заг. ред. Л. В. Помиткіної, Т. В. Вашеки, О. М. Ічанської. – К.: Аграр Медіа Груп, 2018. – 323 с. – С. 182-187.
4. Стрельніков В. Ю. Підготовка магістрів спеціальності «Педагогіка вищої школи» до соціальної діяльності / В. Ю. Стрельніков // Професійна підготовка фахівців соціальної сфери: надбання, проблеми, перспективи : Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 23-24 березня 2012 року) / Ред. колегія: Романовська Л.І. (голова) та ін. – Хмельницький: ХНУ, 2012. – 207 с. – С. 122-124.
5. Стрельніков В. Ю. Педагогічні основи забезпечення особистісного і професійного розвитку студентів засобами інноваційних технологій навчання : [монографія. : у 2 кн.] / В. Ю. Стрельніков. – Полтава : РВВ ПУСКУ, 2002. – Кн. 2. – 230 с.
6. Стрельніков В. Ю. Проблеми готовності майбутнього вчителя до самовдосконалення / В. Ю. Стрельніков // Імідж сучасного педагога. – 2018. – № 3 (180). – С. 5-8.
7. Стрельніков В. Ю. Проблема проектування дидактичних систем у сучасному науковому дискурсі / В. Ю. Стрельніков // Збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Актуальні проблеми сучасного економіко-гуманітарного дискурсу в Україні», 27 квітня 2018 р., м. Кривий Ріг. – Кривий Ріг : ДонНУЕТ, 2018. – 250 с. – С.13-16.
8. Сухомлинський В. О. Павлиська середня школа / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори: У 5 т. – К.: Рад. шк., 1976. – Т. 4. – С. 7-390.
9. Сухомлинський В. О. Сто порад вчителю / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори: в 5 т. – К.: Рад. школа, 1976. – Т.2. – С. 419-654.
10. Сухомлинський В. О. Виховання моральних стимулів до праці у молодого покоління / В. О. Сухомлинський. – К.: Знання, 1961. – 44 с.
11. Сухомлинський В. О. Як виховати справжню людину / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори: в 5 т. – К.: Рад. школа, 1976. – Т.2. – С. 149-416.

Олександр Кльокта

ПІДГОТОВКА ВИКЛАДАЧІВ ДО ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ НА ОСНОВІ ІДЕЙ

В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

Особливої актуальності проблема підготовки викладачів вищої школи до формування екологічної компетентності студентів набуває в технократичному суспільстві, яке характеризується деградацією екологічних систем і поступовим виснаженням природних ресурсів. Екологічна криза спонукає до переосмислення відносин у системі «природа – людина – суспільство» й пошуку шляхів їх гармонізації. У просуванні країни до високотехнологічного інформаційного суспільства особливого значення набуває рівень освіченості, культури та професіоналізму фахівців.

Фундаментом принципів екологічного виховання за В. Сухомлинським є неповторність кожної дитини. Великий педагог наголошував у своїх працях про відсутність бездарних і лінивих дітей, бо в кожній особистості є задатки, талант і їх треба вміло розвивати і направляти у потрібне русло, особливо, коли йде мова про екологічне виховання дітей. За В. Сухомлинським метою екологічного

виховання є цілеспрямоване формування у кожній дитині міцних екологічних знань, розуміння взаємозв'язку і єдності дитини з природою; ролі навколишнього середовища у житті та потреби його охорони. В. Сухомлинський довів, що природа сама собою не виховує, виховує лише активна взаємодія дитини з нею. Великий педагог вважав, що самих екологічних знань з охорони навколишнього середовища, якщо вони не втілюються на практиці, недостатньо. Важливо, щоб вихованці брали участь у збереженні і збагаченні природи рідного краю, тільки у цьому разі у них сформується необхідні вміння і навички, розвинеться відповідальне, бережне ставлення до навколишнього середовища. Тому, екологічне виховання та екологічна культура тісно пов'язані з природоохоронною діяльністю.

Аналіз останніх джерел і публікацій показав, що більшість досліджень у царині екологічного виховання присвячено проблемі формування екологічної культури різних вікових груп (Н. Єфіменко, І. Костицька, Л. Лук'янова, В. Маршицька, Г. Тарасенко та ін.). Теоретичні засади розвитку екологічної компетентності розкрито в дослідженнях С. Бондар, С. Головіна, К. Корсак, Л. Лебедик [3], А. Маркової, В. Подоляка, Дж. Равена, В. Стрельнікова [1-2; 4-7], В. Сухомлинського [8-12], Л. Хоружої, І. Ящук та ін.

У методиці екологічного виховання за В. Сухомлинським можна виділити такі принципи: природовідповідності, цілісності, неперервності.

На основі ідей Василя Сухомлинського окреслимо можливості використання викладачем вищої школи форм організації навчально-виховного процесу для формування екологічної компетентності студентів.

На базі Державного навчального закладу «Гадяцьке вище професійне аграрне училище» у ході дослідження доведено, що процес формування екологічної компетентності буде ефективним за умов: удосконалення змісту лекційно-семінарських, практично-лабораторних занять та польової практики ідеями сталого розвитку суспільства, інформацією з екологічного права, екологічного менеджменту й екологічного моніторингу відповідно до специфіки навчальної дисципліни; забезпечення диференційованого та комплексного впливу на формування структурних складових екологічної компетентності на основі впровадження інтерактивних методів навчання і виховання студентів; формування у студентів усвідомлення особистої причетності до екологічних проблем за умови безпосередньої взаємодії з природою в комплексних польових практиках.

Одним із шляхів формування екологічної культури учнів є переосмислення надбань педагогічної спадщини видатного українського педагога В. Сухомлинського, зокрема, його досвіду у сфері екологічного виховання учнів. Усі його праці «написані з природи»: «Краса природи – це могутнє джерело енергії думки, це поштовх, що пробуджує і ледачу, і сплячу, і інертну думку. Перед красою кожна дитина така, якою вона є насправді, під впливом краси вона стає такою, якою вона повинна бути. Коли дитина опиняється віч-на-віч з природою, коли перед нею відкривається світ дивних речей – дайте волю дитячим вчинкам, саме через вчинки ви найкраще зможете спостерігати, як сприймає навколишній світ кожна дитина, що вона бачить, як думає» [12, с. 45]. Проблемою екологічного виховання В. Сухомлинський займався впродовж своєї педагогічної діяльності, і довів, що природа сама собою не виховує. Виховує лише активна взаємодія дитини з нею. Тому екологічне виховання та екологічна культура тісно пов'язані з природоохоронною діяльністю. Великий педагог вибудував чітку педагогічну систему, орієнтовану на природоохоронне навчання й виховання. Суспільне виховання, на думку педагога, не повинно відокремлювати дитину від навколишнього світу, а навпаки – зобов'язане максимально враховувати особливості її розвитку як природної істоти: «Людина була й завжди залишається дитям природи, і те, що ріднить її з природою, має використовуватися для її прилучення до багатств духовної культури» [10, с. 127]. Учений вважав, що самих екологічних знань з охорони навколишнього середовища, якщо вони не втілюються на практиці – недостатньо. Важливо, щоб вихованці брали участь у збереженні і збагаченні природи рідного краю, тільки в цьому разі в них формуються необхідні вміння й навички, розвивається відповідальне, бережне ставлення до навколишнього середовища. Навчити дітей мислити такими категоріями, які б допомогли їм усвідомити свою природну сутність, невіддільність від природи, зрощення з нею, а звідси і вміння застосовувати набуті знання для подальшого її збереження й розвитку – основні завдання, над якими повинні працювати педагогічні працівники закладів освіти.

В. Сухомлинський був глибоко переконаний, що ідеї екологічного виховання будуть продовжуватись і будуть реалізовуватись в подальшому екологічному вихованні підростаючого покоління. Сутність ідей екологічного виховання В. Сухомлинський вбачав в систематичному, терплячому, довготривалому впливі на розум дитини, щоб та усвідомила і відчула «себе як невід'ємну частину природи, здивувалася, навіть була вражена думкою, що людина до того часу

сильна й могутня, поки вона є вірним сином матері-природи, що вміє берегти почуття вдячності за те, що вона живе; поки вона діяльна клітина організму, що називається природа» [12, с. 519]. з цього повинні починатися екологічна освіта й екологічне виховання підростаючого покоління. Екологічні ідеї і, поряд з ними, традиції екологічного виховання, започатковані видатним педагогом, продовжують жити в сучасній школі й повноцінно використовуються вчителями початкової школи. Щоб запобігти безсердечності, школярів треба виховувати в душі турботи, тривоги, неспокою про живе і красиве. «З перших днів перебування в школі, – писав В. Сухомлинський, – ми спонукаємо до такого: якщо ти побачив, що на дереві надламана гілочка, дбайливо підв'яжи її, змаж рану; якщо це зроблено вміло і своєчасно – гілочка приживеться. Ми постійно вчимо це робити, але це лише один бік справи. Головне в тому, щоб у дитини заболіла душа, коли вона побачила пошкоджене деревце» [11, с. 156].

На основі ідей В. Сухомлинського нами експериментально перевірено можливості лекції як форми організації навчально-виховного процесу для формування екологічної компетентності. Виявлено, що, незважаючи на актуальність екологічної проблематики, яка охоплює практично всі сфери діяльності людини, досить рідко зміст лекцій включає інформацію екологічного спрямування. Проведення її як монологічного викладу матеріалу, без організованого розмірковування, перетворюється у механічний процес прослуховування матеріалу. Виникає ситуація, коли студенти намагаються запам'ятати великий обсяг інформації, не замислюючись над можливістю її використання в майбутньому. Хоча однією з переваг успішного читання лекції є врахування специфіки професійної підготовки студента. Якщо викладач окремо не наголошує на екологічних аспектах лекції, то студенти часто навіть не помічають, а тому і не можуть усвідомити їх значимість. Таким чином, у них формується переважно репродуктивний тип мислення, а знання, в тому числі й екологічні, можуть лише відтворюватися ними.

Тому слід для активізації лекції стимулювати студентів до аналізу та зіставлення фактів, доведення чи заперечення суджень, формулювання висновків та перевірку їх правильності. Для ефективного формування екологічної компетентності вважаємо доцільним застосування в лекції проблемного методу. Оскільки проблемна лекція передбачає створення і вирішення відповідних завдань проблемних ситуацій, причому не тільки навчально-виховного, але й професійного спрямування, то саме така форма лекцій є ефективною для формування екологічної компетентності студентів. Однак, створення та вирішення екологічних проблемних ситуацій має бути елементом лекції, а не підміняти її, чим стає схожою на семінар.

Дієвою формою навчання є семінари, що передбачають розширення екологічних знань студентів за рахунок самостійної роботи та міжособистісного спілкування. Вони, згідно з традиціями навчання, передбачають оволодіння студентами методами, засобами, прийомами навчальної роботи; прийомами самостійного опрацювання ними навчальної та наукової літератури.

Сучасний навчально-виховний процес передбачає полілоговий характер організації семінарів, що дає можливість обговорювати проблему різними способами, впроваджувати різноманітні ефективні методи навчання і виховання. Це передбачає застосування для формування екологічної компетентності інтерактивних методів навчання та виховання.

Практичні й лабораторні заняття, як правило, поєднуються, доповнюючи один одного. Важливим також є активне навчання та впровадження різних інтерактивних методів, зокрема ділових ігор та методу аналізу ситуацій.

Лабораторні заняття дещо відрізняються за організацією від інших форм, оскільки вимагають наявності та використання спеціального обладнання. Вважаємо, що в контексті нашого дослідження такий підхід сприяє формуванню у студентів поведінково-діяльній складової екологічної компетентності, однак, застосування на лабораторному занятті інтерактивних методів вважаємо недоцільним.

В. Сухомлинський зазначав, що, вивчаючи різноманітність об'єктів природи, необхідно пов'язати з ними відповідні види сільськогосподарської праці, а знання про природу поглиблювати шляхом дослідницької роботи на навчально-дослідній земельній ділянці. «Труд є не тільки життєвою необхідністю, без якої неможливе існування, а і сферою багатогранних проявів духовного життя, духовного багатства особистості. В труді проявляється найважливіший засіб самовираження, самоствердження особистості» [9, с. 255].

Педагогічна спадщина В. Сухомлинського в наш час має велике і неоціненне значення. Використання принципів екологічного виховання у практиці сучасної освіти допомагає дітям сприймати, аналізувати, порівнювати нову інформацію та збільшує інтерес до природи, бажання спілкування із нею. Великий педагог не тільки розкрив роль і значення почуттів у житті і діяльності дитини, а й показав природу як важливий засіб екологічного, інтелектуального і духовного її розвитку.

Отже, використання педагогічної спадщини Василя Сухомлинського є актуальним сьогодні, оскільки допомагає інтелектуальному, духовному і фізичному розвитку дитини, допомагає формувати духовне багатство, учить відчувати, сприймати, аналізувати, порівнювати.

Підготовка викладачів до формування екологічної компетентності студентів на основі ідей Василя Сухомлинського та аналіз основних методик викладання фахових дисциплін свідчать, що проблемні ситуації чи виклад екологічного матеріалу з метою екологічного виховання та формування екологічної компетентності використовуються рідко. Це означає, що студенти можуть не повністю усвідомити значення багатьох екологічних понять, законів і в подальшому не знати, де їх застосувати.

Тому доцільно застосовувати інтерактивні методи, спрямовані як на формування окремих складових екологічної компетентності, так і на розвиток цієї якості в цілому. Серед комплексних методів, застосування яких сприяє формуванню екологічної компетентності як цілісного утворення, особливо ефективними є ділові ігри, метод аналізу ситуацій (міжпредметного характеру на краєзнавчому матеріалі) й акції природоохоронного спрямування.

Список використаної літератури

1. Буграк О.М. Технологія формування екологічної компетентності студентів / О.М. Буграк, В. Ю. Стрельніков // Збірник наукових статей магістрів факультету харчових технологій, готельно-ресторанного і туристичного бізнесу ПУЕТ за результатами наукових досліджень 2011-2012 навчального року. – Полтава: ПУЕТ, 2012. – 225 с. – С. 124–129.

2. Загірова О. О. Тенденції розвитку екологічної освіти майбутніх судових механіків у процесі їхньої професійної підготовки / О.О. Загірова, В. Ю. Стрельніков // Збірник наукових статей магістрів спеціальності «Педагогіка вищої школи» ПУЕТ за результатами наукових досліджень 2013-2014 навчального року. – Полтава: ПУЕТ, 2014. – 253 с. – С. 54–59.

3. Лебедик Л. В. Педагогічна підготовка магістрів у вищих економічних навчальних закладах: монографія / Л. В. Лебедик. – Полтава: РВВ ПУЕТ, 2011. – 165 с.

4. Стрельніков В. Ю. Екологічна компетентність вчителя біології та екології / В. Ю. Стрельніков // Імідж сучасного педагога. – 2010. – № 1 (100). – С. 54-58.

5. Стрельніков В. Ю. Професійна підготовка вчителів засобами сучасних технологій навчання / В. Ю. Стрельніков // Збірник наукових праць Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка. – Випуск 70. – Наукове видання «Педагогічні науки». – Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2017. – 139 с. – С. 27-30.

6. Стрельніков В. Ю. Духовний світ індивідуальності студента / В. Ю. Стрельніков // Індивідуальність у психологічних вимірах спільнот та професій: збірник наукових праць / за заг. ред. Л. В. Помиткіної, Т. В. Вашеки, О. М. Ічанської. – К. : Аграр Медіа Груп, 2018. – 323 с. – С. 278-283.

7. Стрельніков В. Ю. Акселеративне навчання як умова професійного розвитку науково-педагогічних працівників / В. Ю. Стрельніков // Професійний розвиток та управління людськими ресурсами в системі післядипломної педагогічної освіти в контексті трансформації освіти України: зб. матеріалів Всеукраїнської наук.-практ. конф., Київ, 28 жовтня 2016 р. / за заг. ред. В.В. Олійника. – К. : УМО НАПН України, 2016. – 601 с. – С. 263-267.

8. Сухомлинський В. О. Людина – найвища цінність // Вибрані твори в п'яти томах. – Т. 5. – К., 1977. – С. 446-472.

9. Сухомлинський В. О. Вибрані твори в п'яти томах / В. О. Сухомлинський. – К. : Радянська школа, 1977. – Т. 3. – 649 с.

10. Сухомлинський В. О. Розвиток індивідуальних здібностей і нахилів учнів / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори в п'яти томах / В. О. Сухомлинський. – К. : Радянська школа, 1977. – Т. 5. – С. 122–139.

11. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям / В. О. Сухомлинський. – К. : Радянська школа, 1984. – 280 с.

12. Сухомлинський В. О. Сто порад учителям / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори в п'яти томах / В. О. Сухомлинський. – К.: Радянська школа, 1976. – Т. 2. – 668 с.